

Καθοδήγηση μικρών παιδιών: Τρία ουσιώδη στοιχεία

Κεφάλαιο 1 Ο Ρόλος του εκπαιδευτικού στην καθοδήγηση παιδιών

Το κεφάλαιο περιγράφει τρεις τρόπους φροντίδας που παρέχονται από ενήλικους: αυταρχικός, γνήσιος και επιτρεπτικός τρόπος. Εξηγεί την έννοια της αναπτυξιακά κατάλληλης πρακτικής ως μέρος του γνήσιου τρόπου. Εστιάζει στις διαδικασίες που χρησιμοποιούν οι ενήλικοι για να επηρεάσουν τα παιδιά.

Κεφάλαιο 2 Θεωρητικές βάσεις της καθοδήγησης παιδιών

Το Κεφάλαιο 2 περιγράφει τη θεωρία ως μία σταθερή βάση πάνω στην οποία λαμβάνονται αποφάσεις για την καθοδήγηση των μικρών παιδιών. Ο στόχος είναι να μην απομνημονεύσετε πληροφορίες για διαφορετικές θεωρίες, αλλά να κατανοήσετε ότι χωρίς τη θεωρία δεν θα είχαμε μία βάση για το επάγγελμά μας. Το κεφάλαιο εξηγεί τρεις κατηγορίες θεωριών: θεωρίες που εξηγούν το πώς η συμπεριφορά των παιδιών αναπτύσσεται μέσα σε διαφορετικά συστήματα· θεωρίες που εστιάζουν στο πώς τα παιδιά οικοδομούν ιδέες στο νου τους, και θεωρίες που εξετάζουν τις ψυχολογικές, συναισθηματικές και κοινωνικές-μαθησιακές ανάγκες των παιδιών.

Κεφάλαιο 3 Κατανόηση της ανάπτυξης των παιδιών:

Κλειδί στην αποτελεσματική καθοδήγηση παιδιών

Το Κεφάλαιο 3 περιγράφει επιλεγμένες πτυχές της ανάπτυξης των παιδιών. Ξεκινά με τη μνήμη και την αντίληψη, τους βασικούς θεμέλιους λίθους του γινώσκειν. Επίσης, εστιάζει στην κοινωνικό γινώσκειν, δηλαδή στην κατανόηση των άλλων ανθρώπων από τα παιδιά, και εξετάζει τον τρόπο με τον οποίο τα παιδιά εκδηλώνουν το κοινωνικό γινώσκειν στη συμπεριφορά τους σε διάφορες φάσεις της πρώτης παιδικής ηλικίας. Το κεφάλαιο εστιάζει στον τρόπο με τον οποίο τα παιδιά αναπτύσσουν αυτοέλεγχο και στο πώς γίνονται ευγενικοί και συμπονετικοί άνθρωποι.

Ο ρόλος του εκπαιδευτικού στην καθοδήγηση παιδιών

ΚΕΦΑΛΑΙΟ

1

«Τα παιδιά με γονείς που υιοθετούν συμπεριφορές αυθεντικού γονεϊκού τρόπου είναι πιο επαρκή από τα παιδιά με γονείς που υιοθετούν τον αυταρχικό ή τον επιτρεπτικό γονεϊκό τρόπο συμπεριφοράς.»

(Maccoby & Martin, 1983)

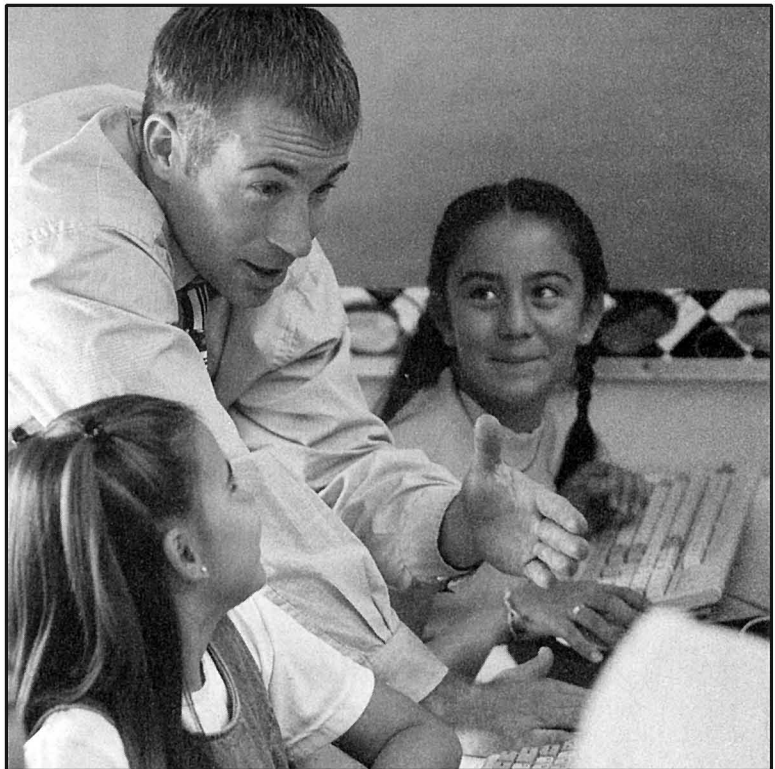
Περιεχόμενα κεφαλαίου

Ξεκινώντας τον κύκλο: Η ελπίδα μας για τα παιδιά

Κύριες διαστάσεις των τρόπων φροντίδας

Τρόποι παροχής φροντίδας

Βασικές διαδικασίες που χρησιμοποιούν οι ενήλικοι για να επηρεάσουν τα παιδιά

Κατευθυντήριες ερωτήσεις

- Πώς μπορώ να περιγράψω τις δύο κύριες διαστάσεις ενός τρόπου παροχής φροντίδας των ενηλίκων;
- Ποιες είναι οι συνέπειες των διαφορετικών τρόπων παροχής φροντίδας στην ανάπτυξη και στη συμπεριφορά των παιδιών;
- Ποιες είναι οι βασικές διαδικασίες μέσω των οποίων μπορώ να επηρεάσω τα παιδιά ως εκπαιδευτικός;

ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΙΣ

Ο BLAKE ΑΓΝΟΕΙ ΑΥΤΟ ΠΟΥ ΤΟΥ ΖΗΤΑ Η ΜΗΤΕΡΑ ΤΟΥ

Ο Blake άφησε το πατίνι του στη μέση του σαλονιού. Η μητέρα του του είπε φωναχτά «Βγάλε έξω το πατίνι, Blake». Ο Blake την άκουσε αρχικά, αλλά την αγνόησε καθώς απομακρυνόταν. «Blake, με άκουσες; Βγάλε έξω το πατίνι αυτήν τη στιγμή. Το εννοώ. Δεν θα πας στις νεροτσουλήθρες το απόγευμα εάν δεν βγάλεις έξω το πατίνι!» Ο Blake περνώντας από το χλω πήγε στο δωμάτιό του σέρνοντας τα πόδια του και η μαμά του συνέχισε με εξοργισμένο τόνο στη φωνή «Blake, γύρνα πίσω. Θέλω να βάλεις στην άκρη αυτό το πατίνι».

Τελικά, η μαμά απλώς επέστρεψε στην κουζίνα. «Αυτό το αγόρι δεν με ακούει ποτέ.»

Ο Blake δε δίνει σημασία στα όρια που θέτει η μητέρα του. Γνωρίζει, επίσης, ότι συνήθως εκείνη δεν συνεχίζει τις απειλές της. Εκείνο το απόγευμα, για παράδειγμα, η μαμά πήγε τον Blake στις νεροτσουλήθρες, αφού του είπε «Την επόμενη φορά, Blake, καλά θα κάνεις να με ακούσεις όταν θα σου λέω να κάνεις κάτι». Ο Blake έστρεψε το κεφάλι του σε άλλη κατεύθυνση και δυσανασχέτησε.

Ο DAVID ΚΑΝΕΙ ΑΥΤΟ ΠΟΥ ΘΕΛΕΙ

Στην ηλικία των 18 μηνών, ο David, όταν επισκέφθηκε μία φίλη με τη μητέρα του, χτύπησε δυνατά την οθόνη της τηλεόρασής της και έσπρωξε με δύναμη το προστατευτικό της πόρτας. Η μαμά του δεν έλεγε τίποτε μέχρι που η φίλη της εξέφρασε την ανησυχία της για την παρουσία της. Στη συνέχεια, (η μητέρα) είπε: «David, πιστεύεις ότι πρέπει να συνεχίσεις να το κάνεις αυτό;». Στη φίλη της είπε «Ξέρεις, δεν νομίζω ότι πρέπει να του λέω τι να κάνει». Όταν ο David ήταν 4 ετών, έμεινε ξύπνιος μέχρι τις 11.30 μέχρι τη στιγμή που οι επισκέπτες έφυγαν από το σπίτι. Η μητέρα απάντησε σε έναν φίλο που ζήτησε να μάθει πότε κοιμάται ο David «Ε, τον αφήνω να αποφασίζει μόνος του». Ο David αποκοιμήθηκε στην άκρη της βιβλιοθήκης του νηπιαγωγείου την επόμενη μέρα. Στην ηλικία των 6 ετών ο David έσπρωξε άλλα παιδιά σε μια εκδήλωση στο ζωολογικό κήπο. Η μαμά του αγνόησε αυτό που είχε συμβεί στα άλλα παιδιά και είπε «Προχώρα. Μπορείς να δεις; Πήγαινε πιο κοντά».

ΤΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ PATRICK ΕΧΟΥΝ ΒΑΘΙΕΣ ΡΙΖΕΣ

Ο πατέρας του Patrick είναι ευέξαπτος όσον αφορά στα παιδιά του. Η νύφη του τον παρατηρεί εδώ και χρόνια και σήμερα πιστεύει ότι, στην πραγματικότητα, δεν του αρέσει να είναι πατέρας. Ο τρόπος που χρησιμοποιεί για να λείει στα τρία παιδιά του, μαζί και στον Patrick, αυτό που θέλει να κάνουν είναι θρίζοντας, δίνοντας διαταγές και φωνάζοντας. Περιμένει τα παιδιά του να τον ακούσουν χωρίς δεύτερη κουβέντα ανεξαρτήτως του τι κάνουν εκείνη τη στιγμή. Ξέσπασε σε γέλια όταν ανέφερε το «σύνθημά» του σε έναν από τους συναδέλφους του στη δουλειά: «Τα παιδιά μου ξέρουν ότι εννοώ δουλειά! Όταν λέω «πήδα», ξέρουν ότι είναι καλύτερο να πουν «πόσο ψηλά;»». Ο Patrick ήταν μπροστά όταν ο μπαμπάς του χρησιμοποίησε τη ζώνη του σε ένα από τα μεγαλύτερα αδέρφια του.

Όταν ο Patrick ήταν μεταξύ 1 και 2 ετών και μάθαινε να χρησιμοποιεί την τουαλέτα, ο μπαμπάς του τού «τις έβρεξε» όταν δεν τα κατάφερε. Όταν ο Patrick ήταν 4 ετών, ο μπαμπάς του τον έπιασε με βίαιο τρόπο από το ένα χέρι και τον έσυρε στο πάτωμα για να τον κάνει να μετακινηθεί μέσα στο κατάστημα όπου βρίσκονταν, λέγοντας, «%&*€» (βρισιά) σιχάθηκα να μας καθυστερείς κάθε φορά». Στο νηπιαγωγείο, ο Patrick είχε δυσκολίες με τα άλλα παιδιά, επειδή τα χτυπούσε όταν ήταν θυμωμένος και όταν τα άλλα παιδιά τον απέκλειαν από τις δραστηριότητες.

Η LEAH ΔΑΓΚΩΝΕΙ ΤΟΝ ROBERT

Η μητέρα της Leah παρέχει οικιακή ημερήσια φροντίδα στη Leah (18 μηνών) και στα δύο παιδιά της φίλης της, στον Robert (24 μηνών) και στον Steven (9 μηνών). Η μητέρα του Steven ρώτησε τη μαμά της Leah για το τι να κάνει όταν ο Steven τη δαγκώνει κατά τη διάρκεια του ταΐσματος. «Γρήγορα πες του όχι και βγάλε το στόμα του από το στήθος σου. Μην κάνεις πλάκα με αυτό καθόλου, διαφορετικά εκείνος θα νομίζει ότι παίζεις κάποιο παιχνίδι μαζί του». Η Leah ήθελε ένα παιχνίδι που είχε ο Robert, αλλά δεν φαινόταν να κατείχε τις λέξεις που χρειάζονται για να το ζητήσει. Ταράχτηκε πολύ περισσότερο και τότε, προς έκπληξή της, τον δάγκωσε! Η μητέρα της Leah, επίσης έκπληκτη, φρόντισε αμέσως το δάγκωμα στο χέρι του Robert. Στη συνέχεια, απευθυνόμενη στην κόρη της, είπε «Όχι, Leah. Το δάγκωμα απαγορεύεται. Ο Robert πονά με το δάγκωμα που του έκανες. Εάν θέλεις βοήθεια, έλα στη μαμά και θα σε βοηθήσω να πάρεις ένα παιχνίδι».

❖ ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Όλο το παρόν εγχειρίδιο εστιάζει στη θετική, γνήσια καθοδήγηση των παιδιών σύμφωνα με αρχές αναπτυξιακά κατάλληλης πρακτικής. Πολλοί ενήλικοι, όπως η μητέρα της Leah, και πολλοί εκπαιδευτικοί χρησιμοποιούν την αναπτυξιακά κατάλληλη και γνήσια καθοδήγηση παιδιών. Είναι θερμοί, ανταποκρίνονται άμεσα στις ανάγκες των παιδιών και είναι υποστηρικτικοί, ενώ έχουν λογικές και υψηλές προσδοκίες από τα παιδιά. Οι πεποηθήσεις τους για την πειθαρχία και την καθοδήγηση είναι αναπτυξιακά κατάλληλες. Οι πρακτικές τους είναι, επίσης, αναπτυξιακά κατάλληλες, ενώ οι πεποηθήσεις τους είναι σε συγχρονισμό με τις πρακτικές τους. Το πρώτο κεφάλαιο περιγράφει την αναπτυξιακά κατάλληλη ή γνήσια καθοδήγηση των παιδιών. Άλλοι ενήλικοι, όπως ο πατέρας του Patrick χρησιμοποιούν περισσότερο αυταρχικές πρακτικές, που είναι αναπτυξιακά μη κατάλληλες. Επιπλέον, άλλοι, όπως οι γονείς του David και του Blake, χρησιμοποιούν ένα αναπτυξιακά μη κατάλληλο τρόπο καθοδήγησης, που είναι γνωστός με τον όρο επιτρεπτικότητα.

Σε αυτό το κεφάλαιο θα διαβάσετε επίσης για τους αυταρχικούς και για τους επιτρεπτικούς τρόπους, εάν και η έμφαση δίνεται στη θετική και στη γνήσια καθοδήγηση. Αρχικά θα εξετάσουμε τον κάθε τρόπο παροχής φροντίδας και την επίδρασή του στην ανάπτυξη των παιδιών. Στη συνέχεια, θα εστιάσουμε στους τρόπους με τους οποίους όλοι οι ενήλικοι, είτε υιοθετούν το γνήσιο είτε τον αυταρχικό είτε τον επιτρεπτικό τρόπο παροχής φροντίδας, μπορούν να επηρεάσουν τα παιδιά θετικά.

❖ ΞΕΚΙΝΩΝΤΑΣ ΤΟΝ ΚΥΚΛΟ: Η ΕΛΠΙΔΑ ΜΑΣ ΓΙΑ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ

Ως εκπαιδευτικοί έχουμε ένα όραμα για την εργασία μας και μια ελπίδα για τα παιδιά. Ελπίζουμε να τα βοηθήσουμε να αναπτυχθούν σε όλα τα πεδία και να εκπληρώσουν την έμφυτη περιέργειά τους να μαθαίνουν με ενθουσιασμό και χαρά. Το όραμά μας είναι να βοηθήσουμε τα παιδιά, αρχικά, να αισθάνονται ασφάλεια και σιγουριά και να αναπτύξουν υγιή αυτοεκτίμηση καθώς επίσης και μια ισχυρή ηθική σκέψη και συμπεριφορά. Επιθυμούμε να δείχνουν τιμότητα και σεβασμό απέναντι στον εαυτό τους και τους άλλους και να μαθαίνουν πώς να διαχειρίζονται μια ποικιλία παραγόντων

στρες. Μπορούμε να βοηθήσουμε τα παιδιά να κατανοήσουν και να αντιμετωπίζουν αποτελεσματικά μια σειρά από συναισθήματα, όπως ο θυμός, η λύπη, η αγάπη και η ζήλια. Και περισσότερο από όλα, μπορούμε να βοηθήσουμε τα παιδιά να γίνουν άτομα με καλοσύνη που μπορούν να «διανύσουν κάποια απόσταση» μέσα στα παπούτσια άλλου ατόμου – ή πάνω στα ίχνη κάποιου ζώου. Έτσι, τα βοηθούμε να αναπτύξουν ενσυναίσθηση, αυτό που χρειάζεται κάθε κοινωνία για να επιβιώσει.

Για να μπορέσουμε να κάνουμε πράξη το όραμά μας, χρειάζεται σκέψη και στοχασμός. Εμείς ως εκπαιδευτικοί χρειάζεται να γνωρίζουμε το ρόλο μας σε αυτήν τη διαδικασία. Το βιβλίο αυτό ασχολείται με την καθοδήγηση παιδιών, αλλά αυτή η καθοδήγηση ξεκινά από το στοχασμό των ενηλίκων, δηλαδή από το να δει κανείς πρώτα τον εαυτό του μέσα στη διαδικασία της καθοδήγησης. Εμείς είμαστε υπεύθυνοι για την οικοδόμηση του διαπροσωπικού περιβάλλοντος στο οποίο αναπτύσσονται τα παιδιά. Με άλλα λόγια, έχουμε μεγάλο μερίδιο στο να καθορίζουμε την ατμόσφαιρα μιας σχολικής τάξης και στο πώς αλληλεπιδρούμε με τα παιδιά. Είμαστε οι ενήλικοι. Έχουμε την εμπειρία της ζωής. Έχουμε τη γνώση για την ανάπτυξη των παιδιών. Κατανοούμε τον τρόπο που πρέπει να διδάσκουμε. Ναι, τα παιδιά έχουν οπωσδήποτε έναν σημαντικό ρόλο στις αλληλεπιδράσεις τους μαζί μας, αλλά εμείς είμαστε οι ενήλικοι και έχουμε περισσότερη ευθύνη στην καθοδήγηση των παιδιών.

❖ ΚΥΡΙΕΣ ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ ΤΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΠΑΡΟΧΗΣ ΦΡΟΝΤΙΔΑΣ

Εδώ και πολύ καιρό οι ερευνητές έχουν ενδιαφερθεί για το πώς ένας γονέας ή ένας εκπαιδευτικός διαφέρει από τους άλλους. Οι ερευνητές έχουν, επίσης, ενδιαφερθεί και για το πώς αυτές οι διαφορές επηρεάζουν τα παιδιά. Για παράδειγμα, πριν από 60 χρόνια ο Becker (1954) ανέλυσε αρκετές μελέτες και ταξινόμησε τον γονεϊκό τρόπο με βάση το εάν ο γονέας ήταν (α) εχθρικός ή θερμός και (β) περιοριστικός ή επιτρεπτικός. Τότε και τώρα γνωρίζουμε ότι η ζεστασιά-θαλπωρή (warmth) είναι πιθανώς ο μοναδικός πιο σημαντικός παράγοντας στη σχέση ενός ενηλίκου με ένα παιδί.

Η Diana Baumrind (Baumrind, 1967, 1971, 1977, 1979, 1996· Baumrind & Black, 1967) προσέθεσε νέα δεδομένα πάνω στα θεμέλια των προηγούμενων ερευνών. Η Baumrind αναγνωρίζεται ως μία από τις ερευνήτριες που ασκούν επιρροή σε αυτήν την επιστημονική περιοχή. Το βασικό εύρημά της ήταν ότι υπάρχουν δύο βασικοί παράγοντες -η ανταπόκριση και η απαιτητικότητα- που προσδιορίζουν τον τρόπο παροχής φροντίδας ενός ενηλίκου. Μερικοί ενήλικοι εκδηλώνουν υψηλά επίπεδα ανταπόκρισης προς τα παιδιά, ενώ άλλοι δεν εκδηλώνουν τόση ανταπόκριση. Μερικοί ενήλικοι εκδηλώνουν υψηλά επίπεδα απαιτητικότητας, ενώ άλλοι θέτουν πολύ λίγες απαιτήσεις (βλ. Εικόνα 1.1). Σήμερα, άλλοι ερευνητές χρησιμοποιούν το θεωρητικό πλαίσιο της Baumrind εξετάζοντας το ρόλο της ανταπόκρισης και της απαιτητικότητας (Cairano, Kliewer, Bonono, & Bosma, 2008. Mansager, 2004· Shek, 2007· Walker, 2008).

Ανταπόκριση

Η **ανταπόκριση** είναι μία από τις δύο βασικές διαστάσεις της παροχής φροντίδας. Αναφέρεται στο βαθμό υποστήριξης από την πλευρά του ενηλίκου, δηλαδή στον βαθμό στον οποίο ένας ενήλικος είναι συντονισμένος με το αναπτυξιακό επίπεδο ενός παιδιού και εάν ο ενήλικος καλύπτει τις ανάγκες του παιδιού. Η Εικόνα 1.1 δείχνει ότι η ανταπόκριση βρίσκεται πάνω σε ένα συνεχές. Ένα άτομο μπορεί να υπάρχει οπουδήποτε κατά μήκος του συνεχούς. Μερικοί ενήλικοι εκδηλώνουν υψηλά επίπεδα ανταπόκρισης προς τα παιδιά, ενώ κάποιοι άλλοι όχι. Αυτό το σημείο του βιβλίου καθώς και η Εικόνα 1.2 παρουσιάζουν ορισμένες σημαντικές πτυχές της ανταπόκρισης, όπως η θαλπωρή, εάν ο ενήλικος έχει γνώσεις περί παιδικής ανάπτυξης, εάν βλέπει τα παιδιά και τους ενηλίκους ως συνεργάτες κατά την αλληλεπίδραση μεταξύ τους, τον τρόπο επικοινωνίας τους, καθώς και εάν ένας ενήλικος χρησιμοποιεί ορθές εξηγήσεις και ταυτόχρονα στρατηγικές καθοδήγησης (Baumrind, 1996).

Ανταπόκριση

Ένα από τα στοιχεία του τρόπου παροχής φροντίδας ενός ατόμου· εάν ένας ενήλικος καλύπτει τις ανάγκες ενός παιδιού και εάν κατανοεί την ανάπτυξη του παιδιού